

Sparrgren, Lars (Lorentz) Svensson, f 31 mars 1763 i Gbg, Domk, d 31 mars 1828 i Sthlm, Jak o Joh. Föräldrar: köpmannen o rådmannen Sven S o Maria Liedberg. Elev vid K målar- o bildhuggarakad (från 10 Fr-KA) 80–88, akademistipendiat i Paris 96–03, v prof i teckn vid akad sept 05, ord från sept 10, hovminiaturist 07. – Agré vid K Målar- och bildhuggarakad 94, led 00. – Ogift.

S fick sin första konstnärliga utbildning i födelsestaden Gbg. Vid 17 års ålder antogs han som elev i principklassen vid Konstakademin. Här studerade S först för Lorens Pasch d y (bd 28) och därefter, under åren 1783–88, för Pehr Hilleström (bd 19). Två gouacher föreställande en dalmare resp en dalkulla vittnar om att han i motivmässigt hänseende blev inspirerad av Hilleström. Detta gäller även det äldsta kända verket av S, en idyllisk interiörscen från Stola herrgård i Strö sn, Västergötland (1783). Mindre framgångar hade S i sina försök att måla antika mytologiska ämnen. I kampen om akademins stora pris, det s k resestipendiet, förlorade han mot Jonas Åkerström 1786. Kanske var det ett utslag av dessa ambitioner som gjorde att han följande år blev privatelev hos Louis Jean Desprez (bd 11). Dessa studier tycks dock inte ha avsatt några djupare spår. I stället kan man i ett antal landskapsstudier av S:s hand se prov på ett direkt inflytande av Elias Martins (bd 25) akvarellmåleri.

I sitt sökande efter en egen konstnärlig specialitet började S att bl a öva sig i glasmåleri. Två tidiga exempel på detta, kopior efter Angelica Kaufmann och signerade 1786, återfinns i Drottningholms-samlingen. Två år senare bestämde sig S för att följa med ett av det sv ostindiska kompaniets fartyg till Kina för att där närmare studera måleri på glas. Det visade sig emellertid efter hemkomsten 1790 att det inte fanns någon marknad för denna speciella konstart. I stället valde S att ägna sig åt miniatyrmåleri; Sthlm var denna tid en närmast jungfrulig marknad genom brist på goda miniatyrister.

S:s första daterade miniatyrbete är ett porträtt av den unga Elisabeth Maria Hebbe, målat i maj 1790. Det är inte känt huruvida S var autodidakt eller om han som

LORENTZ SPARRGREN

Självporträtt

SPA

flera andra hade studerat för dansken Cornelius Höyer, som vistades i Sthlm under olika perioder 1783–86. Icke desto mindre framstår S redan nu som en driven miniatyrist. Detta visar inte minst hans utsökta porträtt av Jonas Carl Linnerhielm (bd 23, s 724) utfört 1790. Avgörande för S:s fortsatta konstnärliga utveckling blev de starka intryck han tog av den 1791 hemkomne Niclas Lafrensen d y (bd 22). S var så habil att han framgångsrikt började tävla med Lafrensen om de mest välbeställda kunderna. Vid akademins utställning 1794 visade han sina miniatyrer för första gången och blev kort därpå agréerad. Följande år fick S måla Gustav IV Adolfs förlovningsporträtt som sändes till dennes fästmö, prinsessan Louise Charlotte av Mecklenburg-Schwerin. I detta lovprisade porträtt av den 17-årige monarken har S med ett lätt måleriskt anslag lyckats fånga den höge modellens karaktär. En av de repliker som S utförde erhöll hertiginnan Hedvig Elisabeth Charlotta i gåva av kungen. Vid samma tid utförde han för övrigt också en porträttminiatyr av hertiginnan och undervisade henne i miniatyrmåleri.

S var nu en konstnär i ropet, men trots framgångarna fick han samtidigt konkurrens av kollegan Jacob Axel Gillberg (bd

17), som återvänt hem efter fyra års utlandsstudier. Emellertid öppnade sig helt oväntat en ny möjlighet när akademins resestipendium blev ledigt efter den nyligen bortgångne Åkerström. Tillsammans med vännen Per Krafft d y (bd 21) fick S nu dela detta stipendium samt erhöi dessutom ett personligt understöd av kungen. Hösten 1796 reste S i sällskap med Krafft till Paris. Man vet inte exakt för vem eller vilka konstnärer han studerade i den franska huvudstaden, men Jean-Baptiste Jacques Augustin var alldeles uppenbart en av dem. I en av sina anteckningsböcker (*le carnet vert*) har nämligen Augustin speciellt omnämmt S som en lämplig modell för sköna händer. Det självporträtt som S sände hem till konstakademin 1800 minner om influenserna från Augustins delikata måleri där karnationen tecknas med ytterst fina punkter i en mjuk klärobskyr. Kanske var det också i Augustins anda som S lyckades teckna händer såväl i självporträttet som i de genreartade framställningarna av kurtisaner vilka han utförde under vistelsen i Paris. Samtidigt kan man också finna spår av den franske mästarens något onaturliga poser.

Om S under en period var influerad av Augustins drivna teknik, som inte lämnade synliga spår, visade han sig vara ovanligt fördomsfri när han också tog intryck av det andra stora franska namnet, Jean-Baptiste Isabey. I motsats till Augustin lämnade denne taktila spår av penselarbetet och målade gärna med ett lätt anslag. Samma fria förhållningssätt till förebilderna visade S också i fråga om motivval. Sålunda bör hans förtjusning i Jean Baptiste Greuze ha tett sig egendomlig för hans jämnåriga franska studiekamrater med tanke på David-erans avståndstagande från den närmast föregående epoken.

S skall enligt flera samtida ha varit framgångsrik i Paris. Han kan därför inte ha känt sig särskilt frestad av den forne lärarens, Desprez, anbud att vara denne följaktig på en *voyage pittoresque* till Italien och Grekland. S blev i stället kvar i Paris. När de sex stipendieåren var till ända stannade han i ytterligare ett år på egen bekostnad innan han återvände till Sverige hösten 1803. Under sin första tid i hem-

landet var S först verksam i födelsestaden Gbg. Han målade nu några av sina bästa porträtt, däribland profilbilden av läkaren Pehr Dubb (1804). Denna kabinettsmintyr var ämnad som förlaga till en medalj präglad av Gbgs läkarsällskap. Inträngande är också porträttet av köpmannen John Hall d ä. Då modellen redan var avliden vid denna tid kan en mintyr av konkurrenten Giovanni Domenico Bossi (bd 5) ha tjänat som förlaga. S utförde ytterligare ett postumt porträtt av Hall d ä, som märkligt nog helt skiljer sig från den föregående versionen. Likafullt kom detta arbete både att graveras av Charles Joseph de Meulemeester och efterbildas i olja av Carl Fredrik v Breda.

Beställningar från medlemmar av Göteborgssocieteten hade säkert kunnat hålla kvar S ytterligare en tid, men hans utnämning till v professor i teckning vid konstakademin gjorde att han nu bestämde sig för att definitivt slå sig ned i Sthlm. S lyckades åter etablera sig här trots konkurrensen från mintyristen på modet, Bossi. Denne dominerade helt den rådande porträttstilen inom området med sin högt uppdrivna plasticitet och starka färgskala. S hade heller ingen dragning till Gillbergs engelskinspirerade *fysionotrace* där porträtt i profil ofta avtecknade sig mot en molnbakgrund. I motsats till allt detta höll S envist fast vid den franska tradition han var skolad i, och under några år skapade han ett antal små mästerverk. I tur och ordning målade han skalden Frans Michael Franzén (1806), skådespelaren Lars Hjortsberg (1807) och v presidenten i Bergskollegium, Gustaf Adolph Leyonmarck (1808).

S uppvaktade Gustav IV Adolf 1807 i förhoppning att få efterträda Lafrensen som statligt avlönad historiemålare i det lilla formatet, men ansökan avslogs. Han kan därför knappast ha beklagat regimskiftet 1809; tvärtom hörde S till dem som nu fick en gynnad ställning. 1810 kallades han till ordinarie professor vid akademien och så målade han både den nye kungen Karl XIII i ett otal upplagor och den i statskuppen inblandade Georg Adlersparre. Ur konstnärlig synpunkt utmärker sig från denna tid i synnerhet hans

självpporträtt (1810) samt en rad akvareller på papper i större format. Här visar S prov på ett bredare register. Av särskilt hög kvalitet är en svit porträtt föreställande Adolph Ribbing (bd 30, s 131) med familj (1809–10) och den bohemiske John Hall d y (1812).

I likhet med Gillberg hörde S till de konstnärer som gynnades av den nye kronprinsen Karl Johan. Åtskilliga är de miniatyrer av denne som han utförde efter François Gérards bekanta helfigursporträtt. I de flesta fall valde S att måla den höge modellens ansikte på elfenben som sedan likt intarsia fälldes in i den övriga kompositionen på papper. Det var S:s egen metod för att leva upp till beställarnas efterfrågan på de populära storformatiga miniatyrerna målade på elfenben. Detta mode, som tävlade med oljemåleriet, hade möjliggjorts genom en teknisk innovation som bestod i att man med hjälp av fanérmetoden lyckades utvinna stora elfenbensplattor. S:s egen lösning visade sig emellertid vara föga lyckad eftersom de olika materialen hade skiftande egenskaper med sprickbildning i elfenbenet som resultat.

S var en flitig utställare på konstakademien, inalles var han representerad där 30 gånger. Han gynnades fortsättningsvis av Karl XIV Johan och kronprins Oscar, men i konstnärligt avseende mattades hans produktion. Figurteckningen blev slappare till förmån för det söta och behagfulla samtidigt som karaktärsskildringen blev allt svagare. Trots detta framstår ändå S som en av sin tids mest betydande sv porträttmålare, vars främsta arbeten är i full paritet med verk av Europas ledande miniatyrister.

Källor o litt: I Ullman, Miniatyrmålaren L S 1763–1828, opubl uppsats, Konstvetensk instit, StU, 1985.

C M Carlander, Miniatyrmålare i Sverige (1897); G Cavalli-Björkman, Sv miniatyrmåleri: en konstabok från NM (Årsb för Statens konstmuseer, 28, 1981); T Holck Colding, Aspects of miniature painting (1953); J W Gerss, Försök till ledn vid konst-arbetens bedömande . . . (1822); E Hultmark, FrKA:s utställn:ar 1794–1887 (1935); P Lespinasse, Les artistes suédois en France au XVIIIe siècle (1929); B Lundström, Officeren som arkitekt o konstnär i det sv 1800-talet (1999); B v Malmborg, Sv porträttkonst under fem årh (1978); M Montgomery-Silfverstolpe, Memoarer,

ed M Grandinson, 2–3 (1914–20); M Olausson, Återfunna konstnärer, återvunna identiteter (Athena o Ares, Statens försvarshist museer, 3, 1999); dens, The Portrait painter and the market: Anton Ulric Bernades as an artistic Jack of all trades (Art bulletin of NM, 8, 2001); SKL o där anf litt; F Stenström, Per Dubb o hans livsgärning (1933); B G Wennberg, Niclas Lafrensen d y (1947); N G Wollin, Desprez i Sverige: Louis Jean Desprez' verksamhet 1784–1804 (1936).

Magnus Olausson

Sparrman, Anders, f 16 febr (g st) 1748 i Lena, Upps, d 9 aug 1820 i Sthlm, Nik. Föräldrar: prosten Eric S o Brita Högbom. Inskr vid UU 1 okt 57, medföjde ostindiefararen Stockholms Slott till Kina dec 65–aug 67, medicinsk ex vid UU 70, företog forskn:resa till Kapkolonin i södra Afrika jan–nov 72 o mars 75–april 76, deltog i James Cooks andra världsomsegling med HMS Resolution 22 nov 72–21 mars 75, MD vid UU 14 dec 75 (ej närvarande), tillsynsman över VA:s naturaliekabinett 26 febr 77–98, intendent där 9 febr 80, prof:s fullm 29 okt 81, deltog i sv expedition till Senegal okt 87–jan 88, fältläk i Karlskrona 89, prof i medicin o farmaci i Sthlm med säte o stämma som assessor i Collegium medicum (från 13 Sundhetskoll) 18 nov 90–19 juli 03, assessor på ord stat där från 19 juli 03, tillika fattigläk i Klara förs, Sthlm, från 14. – LFS 76, LVVS 76, LVA 77 (preses 78 o 85), led av ett flertal sv o utl lärda sällsk. – Ogift.

Föga är känt om S:s barn- och ungdomsår, men han växte upp i ett uppländskt prästhem och flyttade vid nio års ålder till Uppsala för studier tillsammans med en informator. Uppenbarligen utvecklade S redan tidigt ett naturintresse, och han har i sin avhandling Iter in Chinam skrivit om hur han i unga år "brann av en oerhörd iver att undersöka de skatter som naturen har åstadkommit i växternas och djurens rike". Någon gång i början av 1760-talet fick denna iver för utforskning och upptäckter ytterligare näring genom bekantskapen med Carl Gustav Ekeberg (bd 12), kapten vid Ostindiska kompaniet, vars egendom Altomta låg nära den sparrmanska prästgården. I det åminnelsetal över Ekeberg som S höll i VA 1790 berättar han att dennes historier om alla sina resor